

Legitymacja czynna domu zakonnego Ojców Augustianów w Krakowie w postępowaniu regulacyjnym

1. Uwagi wprowadzające

Możliwość skutecznego dochodzenia roszczenia regulacyjnego na podstawie art. 61 ust. 1 i 2 w związku z art. 63 ust. 1 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej¹ zależy od wykazania tożsamości bądź następstwa prawnego pomiędzy kościelną osobą prawną, którą pozbawiono własności nieruchomości, a podmiotem, który wystąpił z roszczeniami regulacyjnymi w pierw do Komisji Majątkowej, a następnie na zasadach i w terminie określonym w art. 64 ust. 2 u.s.p.k.k. do sądu powszechnego². Z tej przyczyny dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie ma odpowiedź na pytanie, czy kościelnej osobie prawnej, której nieruchomości znacjonalizowano³ na podstawie ustawy o przejęciu przez państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych

¹ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 29, poz. 154 z późn. zm.; t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1347 [dalej: u.s.p.k.k.]).

² Na temat zmiany trybu postępowania regulacyjnego zob. D. Walencik, *Nowelizacja ustawy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w kontekście zasady bilateralności*, „Forum Prawnicze” 2011, z. 2, s. 36-48; P. Stec, D. Walencik, *Rewindykacja nieruchomości osób prawnych Kościoła katolickiego w postępowaniu przed sądami powszechnymi*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 3 (2011), s. 23-50.

³ Szerzej na ten temat zob. D. Walencik, *Zabór mienia kościelnych osób prawnych w latach 1944-1989*, w: *Zakony żeńskie w PRL. Prawo instrumentem walki z Kościołem i zakonami w PRL*, red. A. Mirek, Lublin 2009, s. 31-65.

i utworzeniu Funduszu Kościelnego⁴, i która została następnie zniesiona, a potem na nowo utworzona (erygowana), zgodnie z przepisami prawa kanonicznego, przysługiwała legitymacja do wystąpienia z roszczeniami regulacyjnymi (art. 61 ust. 1 pkt 1 i 2 oraz art. 64 ust. 2 u.s.p.k.k.)? Odpowiedź na to pytanie zostanie udzielona w oparciu o analizę konkretnego przypadku, a mianowicie dotyczącego nacjonalizacji i rewindykacji nieruchomości domu zakonnego Ojców Augustianów w Krakowie.

2. Osobowość prawna domu zakonnego Ojców Augustianów w Krakowie

Klasyczna kanonistyka używała złożonej siatki pojęciowej (*personae morales, universitates, entia iuridica, institutes, beneficia, piae causae* itp.), która służyła zagwarantowaniu w obrocie prawnym autonomii oraz niezależności Kościoła i jego jednostek organizacyjnych, a także prawa własności dóbr materialnych⁵. Również w *Codex Iuris Canonici* z 1917 roku⁶ [dalej: CIC] na oznaczenie osoby prawnej stosowano różne nazwy. Zasadniczo było to wyrażenie „osoba moralna” (*persona moralis*)⁷, ale i *persona iuridica*⁸, *ens iuridicum*⁹ lub *corpus morales*¹⁰, przy czym kodeks nie zawierał definicji tego pojęcia. Przez osobę moralną kanonistyka określała byt prawny samoistny, istniejący i działający jako podmiot prawa¹¹. Brak konsekwencji terminologicznej mocno komplikował stosowanie przepisów CIC w praktyce.

4 Ustawa z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87 z późn. zm.).

5 Szerzej na ten temat zob. D. Walencik, *Opinia prawna w sprawie osobowości prawnej Katolickiego Urzędu Parafialnego w Żyglinie i następstwa prawnego po nim*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 8 (2016), s. 221–227.

6 *Codex Iuris Canonici* Pii x Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae xv auctoritate promulgatus, „Acta Apostolicae Sedis” 9 (1917), pars 2, s. 3–521.

7 Can. 99 CIC.

8 Can. 687, 1489, 1495 § 2 CIC.

9 Can. 1409 CIC.

10 Can. 2255 § 2 CIC.

11 Por. A. Ottaviani, J. Damizia, *Institutiones iuris publici ecclesiastici. Ius publicum internum (Ecclesiae constitutio socialis et potestas)*, Vatican 1958, s. 52.

Osobami prawnymi w Kościele są albo zespoły osób, albo zespoły rzeczy (can. 100 § 2 CIC; kan. 115 § 1–3 obecnie obowiązującego kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku¹² – [dalej: KPK]). Zespół osób, zgodnie ze starożytną paremią prawniczą: *tres faciunt collegium*, może być utworzony z co najmniej trzech osób (can. 100 § 1 i 2 CIC, kan. 115 § 2 KPK)¹³. Zgodnie z can. 99 CIC osoba prawna kolegialna składała się z osób fizycznych (np. kapituły, zakony, domy zakonne). Osobami niekolegialnymi były zaś instytuty lub zakłady, czyli dobra, którym przyznano osobowość prawną (np. diecezje, kościoły, seminaria duchowne, beneficja, szpitale, żłobki, zakłady dobroczynne)¹⁴. W aktualnie obowiązującym KPK zespół osób jest kolegialny, gdy wszyscy członkowie uczestniczą w jakiś sposób – chociaż udział ten nie musi być na równych prawach – w podejmowaniu decyzji. Pozostałe zespoły osób są niekolegialne (kan. 115 § 2 KPK). Zespół rzeczy natomiast jest zawsze osobą prawną niekolegialną. Spadek liczby członków kolegialnego zespołu osób poniżej trzech, o ile statut nie przewiduje inaczej, nie oznacza automatycznego jego wygaśnięcia. Nawet w sytuacji, gdyby pozostał tylko jeden członek takiego zespołu, to przysługuje mu wykonywanie wszystkich praw i obowiązków zespołu, mimo że nie będzie wtedy działał kolegialnie (can. 102 CIC, kan. 120 § 2 KPK)¹⁵.

Osoba prawna jest ze swej natury trwała (can. 102 § 1 CIC i kan. 120 § 1 KPK), jednak istnieją okoliczności powodujące jej wygaśnięcie. Okolicznościami tymi są znoszący ją dekret odpowiedniej władzy kościelnej lub trwający przez sto lat brak działania. Ponadto w przypadku prywatnych osób prawnych ich statuty mogą zawierać odpowiednie przepisy dotyczące ich ewentualnej likwidacji czy rozwiązania, przy czym wygaśnięcie fundacji prywatnej (osoby prawnej typu zakładowego) winna zawsze stwierdzić kompetentna władza kościelna¹⁶.

Zniesienie osoby prawnej dokonuje się na drodze administracyjnej poprzez wydanie odpowiedniego dekretu, przy czym istnieje także możliwość zniesienia

12 *Codex Iuris Canonici* auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983), pars 2, s. 1–317; *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, tekst dwujęzyczny, tłum. E. Szafranski, komisja naukowa pod red. K. Dynarskiego, Poznań 2008.

13 Por. R. Sobański, *Komentarz do kan. 115*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 1: *Księga I: Normy ogólne*, red. J. Krukowski, Poznań 2003, s. 191.

14 Por. J. Baron, F. Bączkiewicz, W. Stawinoga, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 1, Opole 1957³, s. 268–269; t. 2, Opole 1958³, s. 532–533.

15 Por. R. Sobański, *Komentarz do kan. 120*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, dz. cyt., s. 198–199.

16 Por. R. Sobański, *Komentarz do kan. 120*, dz. cyt., s. 198.

osób prawnych w drodze ustawy¹⁷. Dekret ten winien być wydany zgodnie z normami prawa kanonicznego i dokonany ze słusznej przyczyny. Przed jego wydaniem kompetentna władza kościelna winna zebrać konieczne wiadomości i dowody, oraz – o ile to możliwe – wysłuchać tych, których prawa mogą być naruszone (kan. 50 KPK). Kompetentną do zniesienia osoby prawnej władzą jest co do zasady¹⁸ ta władza kościelna, która ją utworzyła (can. 102 § 1 CIC, kan. 120 § 1 KPK). Wyraża to starodawna reguła kanoniczna „Omnis res, per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur” (C. 1, X, V, 41)¹⁹. „Z wyjątkiem osób prywatnych mających odpowiednie dyspozycje w statutach, żadna kościelna osoba prawna nie może też rozwiązać się sama, nie może jej znieść władza świecka, jej trwanie nie zależy bowiem od okoliczności zewnętrznych. Okoliczności takie (np. brak środków do działania, zanik celu, dla którego realizacji ją utworzono, czy zgoła działanie na szkodę Kościoła) mogą stanowić przyczynę zniesienia osoby prawnej, ale same z siebie nie powodują jej wygaśnięcia”²⁰. Innymi słowy pozbawienie kościelnej osoby prawnej przez władzę państwową osobowości prawnej nie wywiera skutków na obszarze prawa kanonicznego, może jednak spowodować faktyczny brak działania tej osoby prawnej²¹. W sytuacji, gdyby ów – na forum kanonicznym – bezprawny akt²² pociągnął za sobą jej stuletnią bezczynność, przyczyniłby się pośrednio do zniesienia kościelnej osoby prawnej.

Trwający przez sto lat brak działania w przypadku osób prawnych kolegialnych liczony jest od śmierci ostatniego członka kolegium bądź od ogłoszenia uchwały o jej rozwiązaniu²³. Norma dawnego can. 102 § 1 CIC i aktualnie obowiązującego kan. 120 § 1 KPK „wychodzi z założenia, że stuletni brak jakiegokolwiek aktywności osoby prawnej kładzie kres nadziei na jej odzyskanie. Tym samym, jeśli nie ma żadnej nadziei na odzyskanie osoby prawnej, to jej faktyczne zniesienie powoduje również jej wygaśnięcie prawne”²⁴. Wygaśnięcie takie następuje *ipso iure* z upływem stu lat. Tak

17 Oczywiście chodzi o ustawę kościelną, czyli wydaną przez prawodawcę kościelnego.

18 Wyjątki: can. 493 CIC, kan. 584 KPK (zniesienie zakonu); can. 498 CIC, 616 § 2 KPK (zniesienie jedynego domu jakiegoś zakonu).

19 Gregorius IX, *Decretalium compilatio*, Caput 1, Titulus 41, Liber V, http://www.intratext.com/IXT/LAT0833/_P11H.HTM#6

20 R. Sobański, *Osoba prawna „in utroque foro”*, w: *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, red. W. Popiołek, L. Ogiegło, M. Szpunar, Kraków 2005, s. 1362–1363.

21 Por. R. Sobański, *Komentarz do kan. 120*, dz. cyt., s. 198.

22 Por. J. Baron, F. Bączkiewicz, W. Stawinoga, *Prawo kanoniczne*, t. 1, dz. cyt., s. 291.

23 Por. G. Michiels, *Principia generalia de personis in Ecclesia*, Parisiis–Tornaci–Romae 1955, s. 544.

24 Por. I. Grabowski, *Prawo kanoniczne*, Warszawa 1948, s. 148.

wygaśla osoba prawna nie może odżyć, konieczne byłoby jej nowe utworzenie²⁵. Wreszcie zniesienie osoby prawnej może nastąpić w sposób pośredni, „jeśli zostaje zniesiony byt prawny, z którym osoba prawna jest akcesorycznie związana: np. zniesienie kościoła katedralnego pociąga za sobą również zniesienie kapituły katedralnej”²⁶.

Po wygaśnięciu publicznej osoby prawnej przeznaczenie jej dóbr i praw majątkowych, jak również przejęcie zobowiązań, jest regulowane przepisami prawa i ewentualnego statutu. Jeżeli brak szczegółowych regulacji w tym zakresie, to dobra, prawa i obowiązki przechodzą na osobę prawną bezpośrednio wyższą, np. z parafii na diecezję, z domu zakonnego na prowincję lub instytut zakony (zakon), jeżeli nie dzieli się on na prowincje (can. 1501 CIC, kan. 123 KPK), z uwzględnieniem zasygnalizowanych już wyjątków. Mianowicie, gdy jest znoszony instytut zakonny (zakon), Stolicy Apostolskiej zarezerwowana jest decyzja odnośnie do przeznaczenia jego dóbr materialnych (can. 493 CIC, kan. 584 KPK). Analogiczna sytuacja ma miejsce, gdy znoszony jest ostatni dom danego zakonu, co jest równoznaczne ze zniesieniem tego zakonu (can. 498 CIC, 616 § 2 KPK)²⁷. Należy jednak zawsze zachować wolę fundatorów lub ofiarodawców oraz prawa nabyte – nikt bowiem nie powinien ponosić krzywdy z powodu zniesienia kościelnej osoby prawnej. Ponieważ dobra zakonu czy domu zakonnego, nawet zniesionego, są dobrami kościelnymi, a nie majątkiem poszczególnych zakonników, dlatego decyzja o ich przeznaczeniu była i jest nadal zastrzeżona Stolicy Apostolskiej²⁸.

Dom zakonny jako osoba prawna może przestać istnieć zarówno z przyczyn wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Przyczynami wewnętrznymi są utrata wszystkich członków w wyniku ich śmierci lub opuszczenia przez nich domu. Jako osoba prawna kolegialna dom zakonny trwa w tym przypadku jeszcze przez sto lat, licząc od śmierci czy opuszczenia domu przez ostatniego członka. Przyczynami zewnętrznymi są zniesienie domu przez kompetentną władzę kościelną lub złączenie go z innym domem (włączenie jego dotychczasowych członków do innego domu). Z dostępnych materiałów archiwalnych wynika, że przyczyna zewnętrzna (zniesienie domu) w przypadku domu zakonnego św. Katarzyny Dziewicy i Męczenniczki

25 R. Sobański, *Osoba prawna „in utroque foro”*, dz. cyt., s. 1364.

26 Por. R. Sobański, *Osoba prawna „in utroque foro”*, dz. cyt., s. 1363.

27 Por. B. Zubert, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 2/111: *Księga 11: Lud Boży. Część III: Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, Lublin 1990, s. 59.

28 Por. J. Bar, J. Kałowski, *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*, Warszawa 1985, s. 56.

Braci Pustelników św. Augustyna w Krakowie, zwanego również Klasztorem Ojców Augustianów w Krakowie zaistniała. Dowodem jest dekret kompetentnej władzy kościelnej o zniesieniu domu zakonnego, czyli dekret nr 906-50 Świętej Kongregacji ds. Zakonników (*Sacrae Congregationis de Religiosis*) z dnia 1 maja 1950 roku²⁹. W dekrete tym wyraźnie zaznaczono, iż kongregacja „hoc decreto, praefatam domum religiosam supprimit et suppressam declarat”, czyli „tym dekretem powyższy dom zakonny znosi i ogłasza (deklaruje) za zniesiony”. Cytowany dekret zawiera także postanowienia dotyczące majątku zniesionego domu zakonnego (zarówno aktywów, w tym praw majątkowych, jak i pasywów). Mianowicie: „Superiores Majores Ordinis caveant [...] bonis alii communitati adjudicandis, necnon legatis adimplendis, siquae sint, ad mentem testatorum, consulto quoque de his. E.mo Cardinali Archiepiscopo Cracovien. servatisque ceteris de jure servandis”, czyli: „Wyżsi przełożeni zakonu mają zadbać [...] o przekazanie dóbr innej wspólnotcie, lecz po wypełnieniu zapisów, jeśli takowe są, woli ofiarodawców, i naradzeniu się także w tych sprawach z Jego Eminencją Kardynałem Arcybiskupem Krakowskim i zachowaniu pozostałych wymogów prawa”. Tym samym w zakresie nieuregulowanym w dekrete zastosowanie miały obowiązujące wówczas konstytucje (prawo własne) Zakonu św. Augustyna (zwanego także Zakonem Braci Pustelników św. Augustyna), wola ofiarodawców i ogólne przepisy prawa kanonicznego, zwłaszcza can. 1501 CIC.

Podejmowanie decyzji co do struktury organizacyjnej i zmian strukturalnych w zakonach (tworzenie, łączenie i jakiegokolwiek zmiany takich jednostek, jak: prowincje, regiony, kustodie, domy zakonne oraz ich znoszenie) należy obecnie do kompetencji władz zwierzchnich danego zakonu (kan. 581, 585 KPK). Natomiast według can. 494 § 1 CIC decyzje odnośnie do tych spraw w zakonach na prawie papieskim (a takim był – i jest nadal – Zakon św. Augustyna) były zastrzeżone Stolicy Apostolskiej. W kontekście analizowanego przypadku należy stwierdzić, iż taka decyzja Stolicy Apostolskiej została podjęta zgodnie z obowiązującymi w dacie jej wydania przepisami prawa kanonicznego. Nie uniknięto w niej przy tym pewnego przeoczenia. Mianowicie w dekrete nr 906-50 Świętej Kongregacji ds. Zakonników z dnia 1 maja 1950 roku nie wspomniano o zniesieniu Polskiej Prowincji Zakonu św. Augustyna (Zakonu Braci Pustelników św. Augustyna). Mimo że zniesiony dom zakonny św. Katarzyny Dziewicy i Męczenniczki Braci Pustelników św. Augustyna

²⁹ *Sacra Congregatio de Religiosis*, *Decretum* nr 906-50 z dnia 1 maja 1950 r., kserokopia w posiadaniu autora.

w Krakowie był ostatnim domem należącym do tej prowincji (czyli *de facto* przestała istnieć także prowincja zakonna), to z prawnego punktu widzenia były to dwie odrębne osoby prawne, a więc należało także dochować wszelkich formalności i znieść Polską Prowincję Zakonu św. Augustyna. Nie można jednak wykluczyć, że takie działanie było celowe ze względu na przepis can. 494 § 2 CIC³⁰, którego zachowanie było wtedy po prostu niemożliwe. Wreszcie dekret nie wspomina o zachowaniu przepisu can. 498 CIC³¹.

Wykonanie postanowień dekretu Świętej Kongregacji ds. Zakonników powierzono arcybiskupowi krakowskiemu, kard. Adamowi Sapiesze, co wynika z pisma przewodniego sekretariatu tejże kongregacji również datowanego na dzień 1 maja 1950 roku, a podpisanego przez jej ówczesnego sekretarza abp. Lucę Ermenegilda Passeta³². Na podstawie dekretu Świętej Kongregacji ds. Zakonników kard. Sapieha wydał dekret wykonawczy z dnia 14 lipca 1950 roku, w którym postanowił, że:

„a) sam dom zakonny w Krakowie wraz z ogrodem i wirydarzami, i sprzętem, i wszystkimi użytecznymi narzędziami przyznajemy Administraturze apostolskiej w Opolu na utrzymanie wychowanków jej seminarium duchownego.

b) kościół św. Katarzyny Dziewicy i Męczenniczki, przy którym zamieszkiwała wspólnota zakonna, przyznajemy parafii św. Katarzyny, która była przyłączona dotychczas do tego kościoła; także dom filialny i kościół Matki Bożej Dobrej Rady w Prokocimiu przyznajemy tamże istniejącej parafii”³³.

W celu wykonania postanowień dekretu kard. Sapieha ustanowił swojego delegata ks. dr. Tadeusza Kurowskiego, który w jego imieniu miał wziąć w posiadanie budynek domu zakonnego św. Katarzyny Dziewicy i Męczenniczki Braci Pustelników św. Augustyna w Krakowie i przynależny do niego budynek kościoła oraz

³⁰ „Exstincta provincia, de eius bonis statuere, salvis iustitiae legibus et fundatorum voluntate, spectat, nisi constitutiones aliud caveant, ad Capitulum generale vel, extra tempus Capituli, ad Moderatorem generalem cum suo Consilio” (Po zniesieniu prowincji decydowanie o jej dobrach, z zachowaniem praw [wynikających ze] sprawiedliwości i woli ofiarodawców, należą do Kapituły generalnej lub, poza czasem Kapituły, do Przełożonego generalnego i jego rady, chyba że konstytucje stanowiłyby inaczej).

³¹ „Domus religiosa sive formata sive non formata, si ad religionem exemptam pertineat, supprimi nequit sine beneplacito apostolico” (Dom zakonny zarówno posiadający status *domus formata*, jak i nie posiadający go, jeśli należałby do zakonu wyjątego, nie może być zniesiony bez zezwolenia apostolskiego).

³² Kserokopia w posiadaniu autora.

³³ Kserokopia w posiadaniu autora.

budynek domu filialnego wraz z budynkiem kościoła w Prokocimiu oraz ze sprzętem liturgicznym z tych kościołów i wszelkiego rodzaju dobrami.

Znamienne jest, że dekret nie reguluje kwestii nieruchomości ziemskich stanowiących uposażenie domu zakonnego, te bowiem zgodnie z przepisami ustawy o dobrach martwej ręki zostały upaństwowione z dniem wejścia w życie wskazanej ustawy, czyli 23 marca 1950 roku, a protokół potwierdzający ten fakt spisano 3 kwietnia 1950 roku³⁴. Dekret dokonuje jedynie przekazania miejsc przeznaczonych do wykonywania kultu religijnego (budynków kościołów) oraz budynków mieszkalnych stanowiących siedzibę domu zakonnego i filialnego domu zakonnego, te bowiem nie podlegały przejęciu na rzecz państwa (art. 2 ust. 2 ustawy o dobrach martwej ręki).

W rozważanym przypadku miał więc także zastosowanie can. 1501 CIC (aktualnie kan. 123 KPK), zgodnie z którymi po wygaśnięciu osoby prawnej jej dobra i prawa przechodzą na osobę bezpośrednio wyższą, z zachowaniem dyspozycji fundatorów albo darczyńców, a także praw nabytych, jak również przepisów szczególnych, którymi rządziła się zniesiona osoba prawna (np. prawo własne, statuty). W odniesieniu do majątku domu zakonnego jego celem było utrzymanie zakonników oraz kościoła zakonnego, który równocześnie był kościołem parafialnym³⁵, a tym samym również zabezpieczenie potrzeb związanych z funkcjonowaniem duszpasterstwa. Przekazanie budynków kościołów zakonnych, używanych do celów parafialnych oraz budynku filialnego domu zakonnego na rzecz parafii, które w tamtym czasie na gruncie prawa polskiego³⁶ były traktowane jako osoby prawne,

³⁴ Kserokopia w posiadaniu autora. Warto zwrócić uwagę na fakt, że w protokole stwierdzono, iż przejęto na własność Skarbu Państwa nieruchomości ziemskie o powierzchni 117,75 ha, stanowiące własność – lecz w tej kwestii komisja przejmująca nie potrafiła jednoznacznie określić czyją. W jednym miejscu stwierdza, że Zakonu Ojców Augustianów w Prokocimiu pow. krakowskiego, w innym, że Zakonu Ojców Augustianów w Krakowie, a jeszcze w innym, że Konwentu Ojców Augustianów w Krakowie. Ta ostatnia wersja, uwzględniając stosowane zamiennie nazewnictwo (klasztor, konwent, dom zakonny), jest poprawna, ponieważ właścicielem tych nieruchomości był dom zakonny.

³⁵ Należy pamiętać, że zgodnie z przepisami prawa kanonicznego zgoda na utworzenie domu zakonnego w przypadku zakonów kleryckich (czyli takich, w których większość zakonników przyjmowała również święcenia kapłańskie) zawierała również prawo posiadania kościoła lub publicznego oratorium połączonego z domem zakonnym i sprawowania kultu publicznego oraz posług duszpasterskich, a także prowadzenia dzieł pobożnych, właściwych dla danego zakonu. Por. can. 497 § 2 CIC, kan. 611 KPK.

³⁶ Wprawdzie w can. 216, 1208, 1209, 470 § 4 CIC znajdowały się cechy wskazujące na posiadanie przez parafie osobowości prawnokanonicznej (tak np. E. Insadowski, *Osoba prawna. Studium prawnokanoniczne*, Lublin 1927, s. 100), jednak brak było wyraźnego przepisu w tej kwestii. W okresie

ze względu na funkcje gospodarcze tego majątku (sprawowanie kultu i utrzymanie duszpasterstwa), było zgodne z wolą jego fundatorów i darczyńców oraz celami, do których majątek ten miał służyć. Zaś przejście pozostałych praw majątkowych, w tym ewentualnych roszczeń o zwrot upaństwowionych nieruchomości, należących do zniesionego domu zakonnego Ojców Augustianów w Krakowie na podstawie can. 1501 CIC na bezpośrednio wyższą osobę prawną tego samego zakonu (w analizowanym przypadku bezpośrednio na Zakon św. Augustyna, bo polska prowincja tego zakonu *de facto* przestała istnieć) ze względu na funkcje gospodarcze tego majątku, stanowiącego podstawę utrzymania zakonników, było również zgodne z wolą jego fundatorów i darczyńców oraz celami, do których majątek ten miał służyć. Innymi słowy czynności te nastąpiły zgodnie z obowiązującymi w tej materii przepisami prawa kanonicznego.

Zakon św. Augustyna reaktywował swoją działalność w Polsce w latach osiemdziesiątych XX wieku. Najpierw Polska Prowincja Zakonu św. Augustyna została zgłoszona przez Przełożonego Generalnego Zakonu do Urzędu ds. Wyznań w Warszawie pismem nr Prot. N. 97/78 z dnia 10 czerwca 1978 roku³⁷. Działanie to było zgodne z przepisami art. 2 dekretu o zmianie niektórych przepisów Prawa o stowarzyszeniach³⁸ oraz § 5 i § 6 rozporządzenia Ministra Administracji Publicznej z dnia 6 sierpnia 1949 roku³⁹. Na mocy wskazanych przepisów nałóżono na zakony obowiązek składania podań o rejestrację, poprzez złożenie odpowiednich wniosków, kwestionariuszy oraz statutów lub konstytucji zakonnych. Kwestionariusze miały zawierać dokładne dane dotyczące imiennego składu zarządu, liczby członków, prowadzonej działalności oraz posiadanego majątku. Skutkiem zastosowania się do wymienionych przepisów było poddanie zakonów i stowarzyszeń kościelnych nadzorowi organów państwowych⁴⁰, a dokonanie rejestracji stało się warunkiem

poprzedzającym wejście w życie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. w praktyce obrotu prawnego w Polsce, pod wpływem orzecznictwa sądów powszechnych, faktycznie uznawano osobowość prawną parafii, pomimo braku jednoznacznego przepisu CIC w tej kwestii.

37 Sekretariat Episkopatu Polski, Zaświadczenie z dnia 31 maja 1988 r., kserokopia w posiadaniu autora.

38 Dekret z dnia 5 sierpnia 1949 r. o zmianie niektórych przepisów Prawa o stowarzyszeniach (Dz. U. Nr 45, poz. 335).

39 Por. Rozporządzenie Ministra Administracji Publicznej z dnia 6 sierpnia 1949 r. w sprawie wykonania dekretu z dnia 5 sierpnia 1949 r. o zmianie niektórych przepisów Prawa o stowarzyszeniach (Dz. U. Nr 47, poz. 358).

40 Do 1950 roku nadzór sprawowało Ministerstwo Administracji Publicznej, a następnie Urząd do Spraw Wyznań, powołany do istnienia na mocy ustawy z dnia 19 kwietnia 1950 r. o zmianie

prowadzenia przez nie działalności. Tym samym zakony i ich jednostki organizacyjne, które dostosowały się do powyższych przepisów, bezsprzecznie posiadały osobowość prawną zarówno prawa kanonicznego, jak i prawa polskiego oraz kierowały się normami prawa kanonicznego.

W wyniku „starań Kurii Generalnej Zakonu Ojców Augustianów w Rzymie o reaktywowanie tego zakonu w Polsce oraz przeprowadzonych na ten temat rozmów z przedstawicielami władz kościelnych w kraju” Urząd do Spraw Wyznań w piśmie nr Z-402/45/M/1/80 z dnia 16 stycznia 1981 roku stwierdza, iż „jest skłonny spełnić postulat Sekretariatu Episkopatu i Zakonu OO Augustianów w tej sprawie”⁴¹, a następnie decyzją z dnia 2 lutego 1981 roku o tym samym numerze, co cytowane pismo, postanowił wpisać do Rejestru Zakonów i Kongregacji Duchownych pod nr 11 „zakon pod nazwą »Zakon Świętego Augustyna« /OO Augustianie/ z siedzibą władz prowincjalnych w Łomiankach k/Warszawy, ul. Baczyńskiego 1”⁴². Po reaktywowaniu polskiej prowincji w tym samym roku władze zakonne erygowały nowy dom zakonny z siedzibą w Łomiankach, następnie w 1987 roku nowy dom zakonny z siedzibą w Krakowie (przy ul. Głogowskiej) i wreszcie w 1988 roku utworzyły ponownie (reaktywowały) dom zakonny św. Katarzyny Dziewicy i Męczenniczki z siedzibą w Krakowie (przy ul. Augustiańskiej 7)⁴³. Przełożonym tego domu do 1993 roku był o. Wiliam Faix, który równocześnie sprawował urząd prowincjała.

3. Konkluzje

W świetle przytoczonych dokumentów nie ulega wątpliwości, że na gruncie prawa kanonicznego reaktywowany w 1988 roku dom zakonny Ojców Augustianów w Krakowie (z siedzibą przy ul. Augustiańskiej 7) jest następcą prawnym domu zakonnego zniesionego dekretem Świętej Kongregacji ds. Zakonników w dniu 1 maja 1950 roku. Podobnie Polska Prowincja Zakonu św. Augustyna. Po pierwsze, erygowane zostały na nowo, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego przez

organizacji naczelnych władz państwowych w zakresie gospodarki komunalnej i administracji publicznej (Dz. U. Nr 19, poz. 156).

⁴¹ Kserokopia w posiadaniu autora.

⁴² Kserokopia w posiadaniu autora.

⁴³ Por. Sprawozdanie z działalności zakonu męskiego za rok 1988 (Ankieta statystyczna), która wpłynęła do UDSW w dniu 20 stycznia 1989 roku i została zarejestrowana pod numerem 3683; kserokopia w posiadaniu autora.

kompetentną władzę kościelną jako osoby prawne. Po drugie, zlecono im do wykonania te same zadania, które wykonywały zniesione jednostki (sprawowanie kultu, prowadzenie duszpasterstwa, działalność charytatywno-opiekuńcza). Po trzecie, powierzono im wykonywanie tych zadań w imieniu Kościoła, czyli z zachowaniem przepisów prawa kościelnego i zgodnie z posłannictwem Kościoła. Potwierdza to także umowa pomiędzy Archidiecezją Krakowską a Zakonem Augustianów (Zakonem św. Augustyna) z 7 grudnia 1987 roku. Podstawą prawną tej umowy są przepisy kan. 678 § 1 i § 3 KPK. Stanowią one, że w sprawach, które dotyczą duszpasterstwa, publicznego wykonywania kultu Bożego oraz innych dzieł apostoelskich, zakonnicy podlegają władzy biskupów, którym winni okazać uległe posłuszeństwo i szacunek (§ 1). W zakresie zlecenia dzieł apostoelskich zakonnikom biskupi diecezjalni i przełożeni zakonni powinni działać we wzajemnym porozumieniu (§ 3). W takich przypadkach biskup diecezjalny i kompetentny przełożony winni zawrzeć pisemną umowę, w której, obok innych spraw, należy wyraźnie i dokładnie określić to, co się odnosi do przedmiotu wykonywanego dzieła, przydzielania do niego zakonników i spraw materialnych (kan. 681 § 2). Wspomniana umowa dotyczy ponownego prowadzenia parafii św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Krakowie, czyli tej samej parafii, którą klasztor Ojców Augustianów w Krakowie (z siedzibą przy ul. Augustiańskiej 7) prowadził do 1950 roku oraz zwrotu budynku dawnego domu zakonnego. W chwili ponownego erygowania domu zakonnego Ojców Augustianów w Krakowie (z siedzibą przy ul. Augustiańskiej 7) roszczenie o zwrot własności utraconych nieruchomości przeszło z zakonu na ten dom zakonny, zgodnie z kan. 610 § 2 KPK⁴⁴, a także biorąc pod uwagę fakt jego reaktywacji (następstwa prawnego).

Jest oczywiste, że następstwo prawne może wynikać wyłącznie z przepisu prawa. Nie ulega jednak wątpliwości, że w obowiązujących do 23 maja 1989 roku przepisach prawa polskiego takiej normy prawnej nie było⁴⁵, skoro ówczesny ustawodawca uchylał się od ich uchwalenia, mimo obowiązywania przepisu Konstytucji PRL z dnia 22 lipca 1952 roku⁴⁶ w tym zakresie (art. 70 ust. 2). Należy zatem odnieść się do przepisów prawa kanonicznego. O następstwie prawnym nowo erygowanego domu zakonnego Ojców Augustianów w Krakowie (z siedzibą przy

⁴⁴ Tak samo stanowią can. 496 CIC.

⁴⁵ Po wejściu w życie u.s.p.k.k. przepis taki zawiera art. 59 tej ustawy, który stanowi, że w razie zniesienia kościelnej osoby prawnej jej majątek przechodzi na nadrzędną kościelną osobę prawną, ewentualnie na Konferencję Episkopatu Polski lub Konferencję Wyższych Przełożonych Zakonnych.

⁴⁶ Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. (Dz. U. Nr 33, poz. 232).

ul. Augustiańskiej 7) przesądzają nie tylko przepisy prawa kanonicznego dotyczące osobowości prawnej kościelnych jednostek organizacyjnych, celów majątku kościelnego i zasad erygowania domów zakonnych, lecz także więź organizacyjna, funkcjonalna, a nawet personalna⁴⁷ pomiędzy tym domem zakonnym, kościołem zakonnym, parafią i nieruchomościami, będącymi materialnym źródłem dochodów tego domu i prowadzonych przy nim dzieł, skoro dom zakonny Ojców Augustianów ma siedzibę w tym samym miejscu, co zniesiony w 1950 roku dom zakonny, wchodzi w skład tej samej prowincji zakonnej (*nota bene* również reaktywowanej) tego samego zakonu, sprawuje kult publiczny w budynku tego samego kościoła pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej i prowadzi duszpasterstwo w tej samej parafii.

Nie ulega również wątpliwości, że na mocy obowiązujących przed 23 maja 1989 roku przepisów państwowych zarówno reaktywowana Polska Prowincja Zakonu św. Augustyna, jak i dom zakonny Ojców Augustianów w Krakowie (z siedzibą przy ul. Augustiańskiej 7), posiadały osobowość prawną, dopełniono bowiem obowiązków wynikających z obowiązujących ówczesnie przepisów ustawy – Prawo o stowarzyszeniach i przepisów wykonawczych do tej ustawy. Po wejściu w życie u.s.p.k.k., czyli począwszy od 23 maja 1989 roku, zgodnie z art. 72 ust. 1 tej ustawy dowodem posiadania osobowości prawnej przez dom zakonny Ojców Augustianów w Krakowie (z siedzibą przy ul. Augustiańskiej 7) jest fakt wymienienia go (ale i Polskiej Prowincji Zakonu św. Augustyna) we wspomnianej ankiecie statystycznej, złożonej według stanu z dnia 31 grudnia 1988 roku Urzędowi do Spraw Wyznań. Ustawodawca, uchwalając art. 72 u.s.p.k.k., uznał bowiem osobowość prawną kościelnych jednostek organizacyjnych, które wcześniej uzyskały ją na podstawie przepisów prawa kanonicznego, przy czym dotyczy to jednostek, o których mowa w przepisach tej ustawy, czyli m.in. rodzajowo wymienionych w art. 7 i art. 8 u.s.p.k.k., w tym domów zakonnych i prowincji zakonnych. Tym samym chwilą uzyskania osobowości prawnej przez osoby prawne, o których mowa w art. 72 u.s.p.k.k., jest pojawienie się ich w obrocie prawnym. W praktyce chwila ta najczęściej była zbieżna z uzyskaniem przez nie osobowości prawnej na gruncie prawa kanonicznego. W analizowanym przypadku zatem w 1981 roku (prowincja zakonna) i 1988 roku (dom zakonny Ojców Augustianów w Krakowie z siedzibą przy ul. Augustiańskiej 7).

⁴⁷ Po 14 lipca 1950 roku pozostali w Polsce o. Hieronim Struszcak, o. Mikołaj Gałowicz, o. Bernard Łukasiewicz, o. Bonifacy Woźny, którzy spotykali się regularnie i podejmowali próby reaktywowania domu zakonnego w Krakowie. Ojciec Hieronim Struszcak w dniu 6 lutego 1990 roku odnowił profesję zakonną w reaktywowanym domu zakonnym Ojców Augustianów w Krakowie z siedzibą przy ul. Augustiańskiej 7.

Tak więc w dniu wejścia w życie u.s.p.k.k. osobowość prawną prawa polskiego posiadał zarówno dom zakonny Ojców Augustianów w Krakowie (z siedzibą przy ul. Augustiańskiej 7), jak i Polska Prowincja Zakonu św. Augustyna. Obie jednostki organizacyjne były kościelnymi osobami prawnymi, które mogły złożyć wnioski regulacyjne do Komisji Majątkowej, zgodnie z art. 61 u.s.p.k.k. Takie działanie było dopuszczalne, zarówno bowiem przepisy u.s.p.k.k., jak i zarządzenia w sprawie szczegółowego trybu postępowania regulacyjnego w przedmiocie przywrócenia osobom prawnym Kościoła Katolickiego własności nieruchomości lub ich części⁴⁸ nie rozstrzygały kolizji między kilkoma kościelnymi osobami prawnymi zainteresowanymi regulacją, pozostawiając tę sprawę do wewnętrznego ustalenia odpowiednim władzom zwierzchnim Kościoła katolickiego. W analizowanym przypadku to dom zakonny Ojców Augustianów w Krakowie we wnioskach z dnia 30 listopada 1990 roku i z dnia 3 listopada 1992 roku⁴⁹ wystąpił do Komisji Majątkowej o wszczęcie postępowania regulacyjnego, co potwierdza zarówno określenie wnioskodawcy – „Polska Prowincja Zakonu św. Augustyna – Klasztor Ojców Augustianów w Krakowie”, jak i podpis piastuna organu tego domu – przeora o. Williama Faixa. Należy zauważyć, że o. Faix był w tym czasie zarówno przełożonym tego domu zakonnego – przeorem, jak i przełożonym prowincji – prowincjałem. Wskazanie w nazwie wnioskodawcy Polskiej Prowincji Zakonu św. Augustyna, po pierwsze, dookreślało jego usytuowanie w strukturze organizacyjnej Kościoła katolickiego w Polsce, a po drugie wskazywało organ nadrzędny nad wnioskodawcą, co było wymagane zgodnie z przepisami zarządzenia w sprawie szczegółowego trybu postępowania regulacyjnego (§ 11 ust. 1 pkt 5), ponieważ przedstawiciel organu nadrzędnego wchodził w skład zespołu orzekającego Komisji Majątkowej (§ 2 ust. 4).

Postępowanie przed Komisją Majątkową miało charakter odformalizowany i toczyło się według niektórych tylko zasad procedury administracyjnej (ale nie cywilnej). Zakładając nawet – co w analizowanym przypadku nie miało

⁴⁸ Zarządzenie Ministra – Kierownika Urzędu Rady Ministrów z dnia 8 lutego 1990 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania regulacyjnego w przedmiocie przywrócenia osobom prawnym Kościoła Katolickiego własności nieruchomości lub ich części (M. P. Nr 5, poz. 39 z późn. zm.).

⁴⁹ Zachowano zatem ustawowe terminy. Mianowicie zgodnie z pierwotną regulacją, wnioski winny być złożone w terminie dwóch lat od ogłoszenia u.s.p.k.k., czyli do 24 maja 1991 roku, pod rygorem wygaśnięcia roszczeń (art. 63 ust. 3). Jednakże w nowelizacji tejże ustawy z 1991 roku termin ten został przedłużony do 31 grudnia 1992 r. Por. art. 2 ustawy z dnia 11 października 1991 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 107, poz. 459), który wyznacza nowy termin bez zmiany brzmienia art. 63 ust. 3 u.s.p.k.k. określającego wcześniejszy termin.

miejsca – że wniosek nie został podpisany przez umocowany do reprezentacji wnioskodawcy organ, to nie można z tego braku wywodzić skutków wynikających z przepisów kodeksu postępowania cywilnego (art. 126 § 1 pkt 6 i art. 130)⁵⁰. Niepodpisanie wniosku przez wnioskodawcę (§ 11 ust. pkt 6 zarządzenia) obligowało zespół orzekający Komisji Majątkowej do wezwania do usunięcia tego braku pod rygorem zawieszenia postępowania (§ 14 ust. 1 zarządzenia). Skoro tego nie uczyniono i wnioskowi nadano bieg, to wywołał on skutki prawne. Tym samym brak podstaw do przyjęcia twierdzenia, że prawo domu zakonnego do dochodzenia roszczenia wygasło, ze względu na niezłożenie wniosku w ustawowym terminie. Ponadto błędy Komisji Majątkowej w procedowaniu nie mogą obciążać strony. Skoro przeor domu zakonnego był zawiadamiany o podejmowanych przez zespół orzekający czynnościach jako wnioskodawca i reprezentował dom zakanny przy czynnościach prawnych, to nie budzi wątpliwości, że popierał żądania wniosku⁵¹.

Należy ponadto zauważyć, że postępowanie sądowe wszczęte po niezgodnieniu przez zespół orzekający stanowiska w danej sprawie (art. 64 ust. 2 u.s.p.k.k.) nie jest dalszym etapem postępowania regulacyjnego przed Komisją Majątkową. Jest postępowaniem toczącym się od początku, a przesłanki skutecznego wytoczenia powództwa były dwie: po pierwsze, aby postępowanie regulacyjne przed Komisją Majątkową nie zostało merytorycznie zakończone w odniesieniu do tych samych nieruchomości (tożsamość przedmiotu postępowania), których powód został pozbawiony, a po drugie, zachowanie terminu określonego w ustawie na złożenie pozwu. Postępowanie sądowe nie ma więc w zasadzie charakteru kontrolnego w stosunku do postępowania regulacyjnego prowadzonego przez Komisję Majątkową, chociaż może opierać się na środkach dowodowych zgromadzonych w jego trakcie⁵².

Złożenie podpisu pod wnioskami do Komisji Majątkowej przez o. Williama Faixa pozostawało także w zgodności z kan. 635 § 1 KPK, który stanowi, że dobra doczesne instytutów zakonnych (zakonów) jako kościelne rządzą się przepisami księgi V KPK, chyba że co innego wyraźnie zastrzeżono. Z kolei znajdujący się we wspomnianej księdze V KPK kan. 1288 zastrzega, że zarządcy dóbr nie powinni w imieniu publicznej osoby prawnej (a taką jest zarówno dom zakanny,

⁵⁰ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1460 z późn. zm.).

⁵¹ Szerzej na ten temat zob. D. Walencik, *Rewindykacja nieruchomości Kościoła katolickiego w postępowaniu przed Komisją Majątkową*, Lublin 2008, *passim*.

⁵² Por. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2015 r. sygn. akt IV CSK 90/15, <https://www.saos.org.pl/judgments/244011> (27.07.2020).

jak i prowincja zakonna) ani wszczynać sprawy, ani zawiązywać sporu na forum państwowym (*in foro civili*⁵³), dopóki nie uzyskają pisemnego zezwolenia własnego ordynariusza. Pod nazwą „ordynariusz” rozumiani są zaś w prawie kanonicznym dla własnych członków – wyżsi przełożeni kleryckich instytutów zakonnych na prawie papieskim, którzy posiadają przynajmniej zwyczajną władzę wykonawczą (kan. 134 KPK). W analizowanym przypadku był nim prowincjał Polskiej Prowincji Zakonu św. Augustyna, czyli o. William Faix. Jako piastun obu urzędów kościelnych, składając podpis pod wnioskami w imieniu domu zakonnego, *de facto* udzielał równocześnie jako prowincjał pisemnego zezwolenia na ich złożenie do Komisji Majątkowej. Ponadto w kan. 1288 KPK brak klauzuli nieważności czynności dokonanych na forum państwowym bez pisemnego zezwolenia ordynariusza.

Uwzględniając powyższe analizy oraz przedstawione dokumenty, należy stwierdzić, że domowi zakonnemu Ojców Augustianów z siedzibą w Krakowie przy ul. Augustiańskiej 7, czyli kościelnej osobie prawnej, której nieruchomości państwo polskie w dniu 23 marca 1950 roku znacionalizowało na podstawie ustawy o przejęciu przez państwo dóbr martwej ręki, a która to osoba prawna została zniesiona w dniu 1 maja 1950 r., a potem na nowo utworzona (erygowana) na mocy przepisów prawa kanonicznego w 1988 r. jako następcą prawny zniesionej osoby prawnej i której osobowość prawną państwo uznało, zgodnie z przepisami prawa polskiego, w chwili jej ponownego utworzenia, przysługiwała legitymacja czynna do wystąpienia z roszczeniami regulacyjnymi wpięrow do Komisji Majątkowej, a w wyniku braku uzgodnienia stanowiska zespołu orzekającego tejże komisji następnie do właściwego sądu powszechnego (art. 61 ust. 1 pkt 1 i 2 oraz art. 64 ust. 2 u.s.p.k.k.).

SUMMARY

The standing (locus standi) of the convent of Augustinian Fathers in Krakow in regulatory proceeding

While filing a petition and lawsuit pursuant to Article 61 Section 1 and Article 64 Section 2 of a relation between the state and the Catholic Church in the Republic of Poland, the legal church entity must produce its standing to file a petition (lawsuit), to support it and

⁵³ W polskim tłumaczeniu KPK użyto zawężającego sformułowania „przed sądem państwowym”, które pomija np. możliwość skierowania sporu na drogę arbitrażu, mediacji czy sądu polubownego.

to acquire property rights. It must prove that it is the legal church entity that had been deprived of real estate ownership as a result of its nationalization (identity of entities), or a legal successor of this entity. Filing a claim to regain a nationalized property does not depend on whether this property was owned by the legal entity. There may be a legal succession in the strict sense of the word, or a right to regain the ownership of a property formerly owned by a legal entity of this Church (*sensu largo* succession), as stipulated by a relation between the state and the Catholic Church in the Republic of Poland. Identity or legal succession of legal church entities require an indication of legal basis in both canon law and Polish law. To meet this requirement, one must provide an interpretation of substantive and procedural law. However, it goes without saying that after unilateral termination of concordat from 1925 until 23 May 1989, there were no such legal norms in Polish law, because the legislator at that time avoided passing such legal norms, in spite of the existence of the binding regulation of the Constitution of the Polish People's Republic in this respect. These issues have been analysed in detail in the article, using an example of nationalization and revindication of the real estate of a convent of Augustinian Fathers in Krakow. Keywords: legal entity, nacionalisation, standing (*locus standi*), regulatory proceedings, convent

Legitymacja czynna domu zakonnego Ojców Augustianów w Krakowie w postępowaniu regulacyjnym

Składając wniosek, a następnie pozew w trybie przepisów art. 61 ust. 1 i art. 64 ust. 2 ustawy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej kościelna osoba prawna musi wykazać swoją legitymację czynną do złożenia wniosku (pozewu), jego popierania oraz nabycia prawa własności. Musi zatem wykazać, że jest tą kościelną osobą prawną, która została pozbawiona własności nieruchomości wskutek jej upaństwowienia (tożsamość podmiotów), lub że jest następcą prawnym tej osoby. Wystąpienie z roszczeniem o przywrócenie własności nieruchomości upaństwowionej nie jest uzależnione od tego, czy nieruchomość ta uprzednio stanowiła własność tej osoby prawnej. Może bowiem zachodzić zarówno następstwo prawne w ścisłym tego słowa znaczeniu, jak i określone przepisami ustawy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej uprawnienie do przywrócenia własności nieruchomości, należącej uprzednio do osoby prawnej tego Kościoła (następstwo *sensu largo*). Tożsamość lub następstwo prawne kościelnych osób prawnych wymagają wskazania podstawy prawnej nie tylko w prawie kanonicznym, lecz również w prawie polskim. W tym celu należy dokonać zarówno wykładni przepisów prawa materialnego, jak i procesowego. Nie ulega jednak wątpliwości, że w obowiązujących po jednostronnym wypowiedzeniu konkordatu z 1925 roku aż do 23 maja 1989 roku przepisach prawa polskiego takiej normy prawnej nie było, ponieważ ówczesny ustawodawca uchylał się od jej uchwalenia, mimo obowiązywania

przepisu Konstytucji PRL w tym zakresie. Kwestie te zostały szczegółowo omówione w artykule na przykładzie nacjonalizacji i rewindykacji nieruchomości domu zakonnego Ojców Augustianów w Krakowie.

Słowa kluczowe: osobowość prawna, nacjonalizacja, legitymacja czynna, postępowanie regulacyjne, dom zakonny

BIBLIOGRAFIA

1. Bar J. R., Kałowski J., *Prawo o instytucjach życia konsekrowanego*, Warszawa 1985.
2. Baron J., Bączkowicz F., Stawinoga W., *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 1, Opole 1957³; t. 2, Opole 1958³.
3. Grabowski I., *Prawo kanoniczne*, Warszawa 1948.
4. Insadowski E., *Osoba prawna. Studium prawnokanoniczne*, Lublin 1927.
5. Michiels G., *Principia generalia de personis in Ecclesia*, Parisiis–Tornaci–Romae 1955.
6. Ottaviani A., Damizia J., *Institutiones iuris publici ecclesiastici. Ius publicum internum (Ecclesiae constitutio socialis et potestas)*, Vatican 1958.
7. Sobański R., *Komentarz do kan. 115 i 120*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 1: *Księga I: Normy ogólne*, red. J. Krukowski, Poznań 2003, s. 191–192, 197–199.
8. Sobański R., *Osoba prawna „in utroque foro”*, w: *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, red. W. Popiołek, L. Ogiegło, M. Szpunar, Kraków 2005, s. 1355–1365.
9. Stec P., Walencik D., *Rewindykacja nieruchomości osób prawnych Kościoła katolickiego w postępowaniu przed sądami powszechnymi*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 3 (2011), s. 23–50.
10. Walencik D., *Rewindykacja nieruchomości Kościoła katolickiego w postępowaniu przed Komisją Majątkową*, Lublin 2008.
11. Walencik D., *Zabór mienia kościelnych osób prawnych w latach 1944–1989*, w: *Zakony żeńskie w PRL. Prawo instrumentem walki z Kościołem i zakonami w PRL*, red. A. Mirek, Lublin 2009, s. 31–65.
12. Walencik D., *Nowelizacja ustawy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w kontekście zasady bilateralności*, „Forum Prawnicze” 2011 z. 2, s. 36–48.